

Latinský zázrak Antonio kardinál Bacci

Lucia Laudoni

24. apríla 2023 ✝ Cirkev História

Autor asketického spisu *Rebrík* (Κλίμαξ) svätý Ján (XXXXXX) Klimakos vedel, že nad zhubnými vášňami víťazí ten, kto ustavične napráva sám seba. Rumunský jazyk túto poučku z mníšskej literatúry adaptoval po svojom. V rumunskom slovesnom podstatnom mene *câștigare* (víťazenie, víťazstvo, výhra) objaví latinské *castigare* (napomínať, kárať, naprávať slovom alebo skutkom) snáď každý.

Či už je to náhoda alebo výsledok konkrétnej jazykovej koordinácie medzi Rimanmi a Dákmi, rumunský termín pre výhru je synom latinského verba označujúceho (po)karhanie. Víťazstvo je rafinovaná forma trestu.

Nejeden politický „víťaz“, ktorý by sa najradšej hral so zemeguľou ako s pingpongovou loptičkou, by si zaslúžil pár výchovných zaúch... Tie výchovné facky by mohli lietať aj na niektorých katolíckych biskupstvách a farách, kde *castigatus animi dolor* už nie je v kurze...

Dôvodov, prečo sa nám zdá, že svet víťazí nad Cirkvou a nie Cirkev nad svetom, je viac. Jedným z nich je ideologická poprava latinského jazyka gilotínou menom „zbytočnosť“.

Rímske Ústa pravdy (pre čitateľov talianskych cestovných bedekrov *La bocca della verità*), do ktorých opatrne pchajú prsty chichotajúci sa americkí turisti, nepovedia ani slovo. Sú nemé. Ale škorpióny, ktoré možno stále driemu v útrobach slávnych kamenných úst, nezabudli na antické *ridendo castigant mores*. Štípu *sine verbo*, ale bolestivo.

S latinčinou – ústami pravdy *par excellence* – to funguje podobne. Kto sa z nej smeje a robí z nej hlavnú cenu v tombole na plese staromilcov, toho uštipne so smrtiacou silou škorpióna.

Recepisti mercedem suam

Až do začiatku sedemdesiatych rokov križoval ulice Ríma mercedes kardinála Antonia Bacciho. Taliančinár by sa možno nechal uniesť slovnou hračkou *i baci di Bacci*, teda Bacciho bozky, no realita mala od poézie ďaleko.

Duchovné bozky synovskej oddanosti posielal kardinálovi Baccimu už len málokto. Najväčší vatikánsky latinista svojej doby bol u hrobárov jazyka svätého Gregora Veľkého na čiernej listine.

Záujem kardinála Bacciho o latinčinu sa formoval už v jeho detstve.

Zdroj: anastpaul.com

V šesťdesiatych rokoch minulého storočia sa skupinka študentov z pápežskej Gregoriánskej univerzity dopustila žartíka, ktorý by sa hodil skôr do „portfólia“ pubertálneho vševiedka s cigaretkou na dva ťahy. Jedného dňa vraj ktosi zo študentov pristúpil k Bacciho vozidlu a mydlom naň napísal v bezchybnej latinčine: „*Recepisti mercedem suam.*“ „Dostal si svoju odmenu.“

Nech nikoho nezmätie podobnosť s výrokom Spasiteľa o pokrytcoch, ktorí už dostali, čo im patrí. Dotyčný chcel zrejme povedať „konečne si dostal svoj mercedes“. Aby sme boli v obraze: luxusné auto bolo vtedy povinnou „výbavou“ členov kardinálskeho kolégia. Študent týmto mydlovým pozdravom latentne obvinil novokreovaného kardinála z cirkevného kariérizmu.

Len tak na okraj: vyviedol to najlepšiemu pápežskému latinskému sekretárovi, ktorého liberálna cirkevná „úderka“ nechala čakať na kardinálsky klobúk štyridsať rokov... Dlhých štyridsať mystických dní a nocí Kristovho pôstu na púšti!

Ubi sit castigador? Tak, kde je ten mravokárca, samozvaný Šalamún v sudcovskom talári? Dokázal vari viac ako „jeho“ obeť v červenom birete? Veď nepoznáme ani jeho meno! Prípadne – ak sa budeme pridržať už spomínanej rumunskej etymológie – kto je tu vlastne *câstigător*, víťaz? Je to snáď ten drzý mydlový chalan bez elementárnej úcty k svojmu predstavenému – to dieťa (zvädnutých) kvetov?

Anekdotu o dvojzmyselnom odkaze na aute mimoriadne vzdelaného kardinála vypustil na internetové more americký latinista a prispievateľ portálu *insidethevatican.com* John Byron Kuhner. Autor nezabudol podotknúť, že „Cirkev sa menila“. Medzi jeho riadkami sa dá dočítať, že *princeps Ecclesiae* Bacci zaspal dobu...

Na opačnej strane barikády

Motorom stále živej (ne)diskurzívnej kritiky osobnosti tohto hierarchu je jeho aktívna účasť v teologickom boji *contra Novum ordinem missae*.

Bacci je spolutvorcom takzvanej Ottavianiho intervencie. Pod týmto názvom vstúpila do moderných dejín Cirkvi ostrá štúdia z rúk kardinálov Ottavianiho a Bacciho adresovaná pápežovi Pavlovi VI., v ktorej autori argumentačne rozdrvili na prach rodiacu sa reformu Rímskeho misála. Riadili sa krédom *si Deus nobiscum, quis contra nos?* Ak je Boh s nami, kto je proti nám? A urobili si nepriateľov aj z neživých

mramorových stĺpov, ktoré sa dovtedy tvárili diabolsky neutrálne...

Kľúčovým faktorom, ktorý Baccimu bránil akceptovať nový omšový poriadok, bol jeho až mystický kontakt s latinským jazykom. Ten mal byť (aspoň v teoretickej rovine) zachovaný aj v rámci novej redakcie rímskej liturgie, no kardinál prorocky cítil, že všetko dopadne inak a časť Cirkvi sa bude pokúšať potopiť svoj nesmrteľný jazyk na Titanicu odsúdenom ku dnu.

Ochrana jazyka rímskej liturgie bola jeho osobným programom.

Zdroj: pxhere.com

Bacciho odpor k ľudovému jazyku *in novo ordine celebrationis* sa pokúsime ilustrovať na príklade z oblasti analýzy písma. Predstavme si stôl, na ktorom máme vedľa seba položené dva hárky papiera. Na prvom tróni text vytlačený z počítača, na druhom papieri je ten istý text prepísaný ručne. Ktorý z týchto papierov nám odovzdá komplexnejšiu informáciu?

Grafológovia sú presvedčení, že z nášho rukopisu možno odčítať psychologický profil pisateľa. Zrkadlí sa v ňom ľudská osobnosť, v riadkoch napísaných strojom sa však táto pridaná hodnota stráca. Súbor štandardizovaných počítačových znakov síce fixuje požadovanú informáciu, ale nie grafologický príbeh, ktorý rozpráva hoci aj v rýchlosti načarbaný zoznam týždenného nákupu...

Rozdiel medzi klasickými a takzvanými modernými národnými jazykmi leží medzi umelecky dokonalou kaligrafiou karolínskeho mnícha a zhlukom písmen v zmätku natúkaných na ošúchanej klávesnici. Dobrý latinista dokáže čítať v najskrytejších vrstvách tisícročného manuskriptu s okom jazykového detektíva. Koľko informácií o imanentnom svete našich kresťanských predkov by sme, *proh dolor*, stratili, keby nebolo stredovekých misálov?

Veteres nostri scriptores si pri písaní brkom trénovali jemnú motoriku. Vďaka tejto činnosti si posilňovali dôležité neurologické spojenia v mozgu. Kam sa dnes hrabe mechanický tanec smajlíkov na večne zaneprázdnených tabletoch?

Nebezpečenstvo duchovnej pauperizácie, ktoré vyplýva z pálenia latinského dreva v peci modernizmu, si kardinál Bacci uvedomoval až príliš dobre. Oheň z tejto pece bombasticky šľahá do výšin a na chvíľu aj zahreje, ale keď vyhasne, odhalí svoju pravú tvár – popol.

Maliar slov

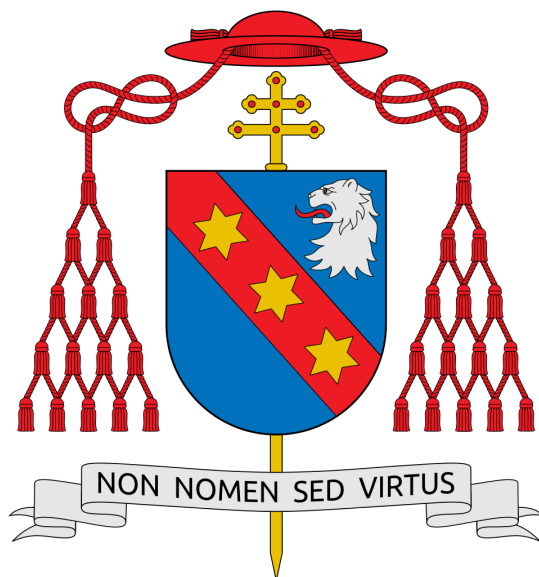
Monsignor Bacci sa narodil 4. septembra 1885 a v auguste 1909 prijal dar kňazstva. V rokoch 1910 – 1922 pôsobil ako vyučujúci na kňazskom seminári pod arkádami renesančnej Florencie. „*Firenze è come un*

albero fiorito!“ – „*Florenca je ako rozkvitnutý strom!*“ spieva tenor Rinuccio v Pucciniho opernej komédii *Gianni Schicchi*. Tradícia florentskej vzdelanosti bola pre budúceho kardinála zlatými jablkami Hesperidiiek.

Služobník oltára od malička ponorený do latinského literárneho Tiberu vedel, že v 17. storočí mal zaujímavého menovca. Akýsi Antonio Bacci sa živil ako barokový maliar zátiší v severotalianskom Rovigu. Práca výtvarného umelca si vyžaduje zmysel pre harmóniu detailov. Zátišie, po taliansky *natura morta*, má v ideálnom prípade vzbudzovať dojem živej symfónie objektov.

Budúci nositeľ kardinálskeho biretu nepriamo nadviazal na odkaz svojho menovca s maliarskou paletou. Maľoval slovami, aby jazyk neprávom častovaný intelektuálnou nadávkou *lingua mortua* mohol ďalej žiť na plátne cirkevného (s)vedomia.

Boh na tento účel daroval mladému klerikovi ušľachtilý štetec. Tým nástrojom bola funkcia vatikánskeho latinistu, ktorú zastával od svojich tridsiatich siedmich rokov. Za múry Rímskej kúrie vstúpil v roku 1922 na odporúčanie arcibiskupa z Florencie. Riadnym latinským sekretárom sa stal o deväť rokov neskôr. Jeho pozícia mala byť odrazovým mostíkom ku kardinálskym insígniám. Oduševnený *magister Latinitatis* si však na ne vzhľadom na drasticky sa meniacu klímu *in Civitate paparum* musel počkať.

Nie meno, ale cnosť. Erb kardinála Bacciho.

Zdroj: SajoR / commons.wikimedia.org

Keď kráľovi roztavia trón

Oficiálny názov vatikánskeho latinského úradu znel *Secretaria Brevium ad Principes et Epistolarum Latinarum*. Tento sekretariát bol po stáročia centrom pestovania takzvanej kuriálnej latinčiny, ktorá sa uplatňovala v pápežských dokumentoch i v korešpondencii posvätného dvora *ad intra* (úradné listy klerikom či predstaviteľom reholí) aj *ad extra* (listy kniežatám, dnes by sme povedali štátnikom).

Segretario dei Brevi ai Principi, ako sa hlave tohto úradu hovorilo v kolokviálnej taliančine, viedol štvorčlenný tím latinských expertov. Traja zamestnanci boli laici. Antonio Bacci sa dožil zrušenia svojho úradu v roku 1967 v dôsledku reorganizácie vatikánskeho štátneho aparátu iniciovanej Pavlom VI. Bacciho duchovným dedičom Reginaldovi Fosterovi a Cletovi Pavanettovi sa slávu tohto úradu už nepodarilo

obnoviť. Beda robotníkovi, ktorému ukradli vinicu!

Páter Foster nazval svojho predchodcu za latinským písacím stolom „posledným z mohykánov“. Toto krasorečnenie vyznieva viac ako *caveat* pred blížiacim sa koncom, než ako nevinný básnický epiteton.

Reginald Foster však spoľahlivo nadviazal na Bacciho lexikografické dielo – prvý významný slovník latinských neologizmov *Lexicon eorum vocabulorum quae difficilior Latine redduntur* z roku 1944, bez ktorého by známy *Lexicon recentis Latinitatis* nikdy nevznikol. Oba slovníky sú jazykovou záhradou pozoruhodných novotvarov spojených s moderným životom, ktoré starí Rimania nemohli poznať.

Ako vznikajú súčasné latinské slová?

V tvorbe neologizmov dokonale poplatných pravidlám latinskej morfológie Bacci vo svojej dobe nemal konkurenciu. Jeho metóda spočívala v konštrukcii viacslovných deskriptívnych syntagiem. Napríklad, podstatné meno „fotografia“ preložil spojením „*imago luce* (alebo *ope lucis*) *impressa*“ – obraz zhotovený (vytlačný) svetlom. Príslušné sloveso („fotografovať“) obliekol do latinských šiat v podobe „*imagines luce imprimere, exprimere, pingere*“.

Bacciho opisná „mikrostratégia“ je typická pre tvorbu výkladových slovníkov, ktoré pomocou krátkeho explikatívneho aparátu fixujú význam konkrétneho termínu. Kardinál s latinským srdcom sa usiloval vytvoriť stabilnú terminologickú bázu, ktorej by porozumel aj Marcus Aurelius, pokiaľ by vstal z hrobu.

Viacslovné designátory modernej reality vstúpili do latinskej lexiky predovšetkým na úrovni klasicky koncipovaného písomného prejavu, na ktorom si Antonio Bacci veľmi zakladal. V konverzačnej latinčine, ktorú pestujú priaznivci naturálnej metódy výučby tohto jazyka, sa uprednostňujú koncíznejšie, voľnejšie a skratkovité jednoslovné termíny. Z fotografie sa tak stáva *imago photographica* alebo jednoducho *photographia*.

Pomocnú ruku filológom podáva aj gréčtina, z ktorej si neolatinský jazyk požíchal výrazy typu *laophorium* a *laophoron* (autobus, porovnajme novogrécke λεωφορείο), *autocinetum* (automobil, αυτοκίνητος) a mnohé ďalšie. Obohacovanie latinského vokabulára gréckymi substantívami je tiež vhodné pri práci s termínmi špecifickými pre byzantský obrad a kultúru (*phelonium* namiesto západného *casula*).

Kardinál Bacci dal život jednému z najvýznamnejších novodobých latinských slovníkov.

Zdroj: pxhere.com

Verný usque ad mortem

Kardinál Bacci odhalil v poslaní latinského filológa úžasný návod na prehĺbenie duchovného života kresťanského intelektuála, z toho dôvodu neúnavne obhajoval validitu stredovekej teórie o sakrálnej povahe klasických jazykov.

Jeho cyklus patristicky ladených meditácií *Rozjímania na každý deň* sa dočkal dôstojného anglického prekladu (*Meditations for Each Day*) rovnako, ako jeho autobiografia s výstižným názvom *S latinčinou v službách štyroch pápežov* (*Con il Latino a Servizio di Quattro Papi*).

Vlajkonosič latinskej „starej školy“ v kardinálskej *cappe magne* odišiel k Pánovi 20. januára 1971.

Dúfajme, že Bacciho veľký vzor svätý Hieronymus mu na druhom brehu vynahradil všetky príkoria, ktoré zažíval zo strany antilatinskej frakcie v Cirkvi, hlučnej ako deravý hrniec... Frakcie, ktorá sa dobrovoľným odrezaním od svojich koreňov sama odsúdila na zánik.

K tejto frakcii sa na nemilé prekvapenie svojich priaznivcov neskôr pridal aj najväčší vatikánsky latinský talent posledných desaťročí Reginald Foster, keď nešetril kritikou na Benediktovo *Summorum pontificum* a zradil tak Bacciho ideál kontinuity latinského jazyka v rímskej obradovej tradícii, ktorú si *de lege lata* želal aj II. vatikánsky koncil (*Sacrosanctum Concilium*, 36, § 1.: „Používanie latinského jazyka nech sa zachová v latinských obradoch, a to bez narušenia partikulárneho práva“).

Vytlačenie latinských modlitieb na perifériu liturgického života prinieslo ovocie, ktoré nebezpečne páchne hnilobou. Pokarháme, *castigamusne*, samých seba a budeme brať odkaz kardinála Bacciho konečne vážne?

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/latinsky-zazrak-antonio-kardinal-bacci/>